

POSTANOWIENIE

Dnia 26 stycznia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania A.K.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw

Publicznych w dniu 26 stycznia 2012 r.,

na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z

dnia 19 stycznia 2011 r.,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 19 stycznia 2011 r. oddalił apelację wniesioną przez ubezpieczoną A. K. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 września 2010 r. oddalającego odwołanie od decyzji organu rentowego odmawiającej przyznania ubezpieczonej prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, w związku z wykonywaniem pracy w szczególnych warunkach.

Ubezpieczona wywiodła skargę kasacyjną od wymienionego wyroku i opierając ją na obu podstawach kasacyjnych (naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie § 1 ust. 1 i 2 oraz § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w związku z art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia

1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a także naruszenia przepisów postępowania mogącego mieć istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 278 § 1 k.p.c. w związku z art. 217 § 1 i 2 k.p.c. i w związku z art. 381 k.p.c.), wniosła o uchylenie tego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

W skardze kasacyjnej został zawarty wniosek o przyjęcie jej do rozpoznania wskazujący na istnienie potrzeby wykładni przepisów § 1 ust. 1 i 2 oraz § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w związku z art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Ubezpieczona, formułując ten wniosek, stwierdziła równocześnie, że istotnym zagadnieniem prawnym wymagającym zajęcia stanowiska przez Sąd Najwyższy jest odpowiedź na pytanie: „czy rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze stosuje się tylko i wyłącznie do pracowników wykonujących prace wymienione w tym rozporządzeniu i jego załącznikach, czy wobec stwierdzenia w opinii biegłego, iż ubezpieczony wykonywał pracę – wprawdzie niewymienioną w rozporządzeniu – w warunkach szkodliwych dla zdrowia, tj. narażony na oddziaływanie czynników przekraczających dopuszczalne normy i w ten sposób wywołujących lub przyczyniających się do zaostrzenia określonych chorób, może ono znaleźć zastosowanie także do niego?”. Cytując treść art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, skarżąca zauważyła ponadto, iż przepis ten nie pozostawia wątpliwości, jakie były intencje ustawodawcy przy ustalaniu wykazu stanowisk uprawniających do wcześniejszej emerytury – decydująca szkodliwość dla zdrowia. Dlatego też zdaniem skarżącej wątpliwe wydaje się, aby ustawodawca bądź Rada Ministrów byli w stanie ustalić absolutnie zamknięty katalog stanowisk pracy, podczas wykonywania których pracownicy narażeni są na czynniki szkodliwe dla zdrowia. Intuicyjnie wydaje się więc, że zawsze można znaleźć takie stanowisko, które nie zostało ujęte w wykazie, a które winno się tam znaleźć, jeśli jedynym kryterium jego kwalifikacji byłoby szkodliwe

środowisko. Nie można przy tym wykluczyć zwykłego przeoczenia ze strony autorów rozporządzenia. Z kolei kierowanie się przez ustawodawcę uznaniem w tym zakresie nie dałoby się pogodzić z zasadą sprawiedliwości społecznej. Ubezpieczona podniosła także, iż wskazane zagadnienie zrodziło się na kanwie dwóch spraw o emeryturę toczących się przed Sądem Okręgowym z wniosków dwóch pracowników wykonujących niemal dokładnie te same obowiązki u tego samego pracodawcy, zakończonych odmiennymi wyrokami.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wypada również dodać, iż zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Należy zatem stwierdzić, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Wypada również dodać, że zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Sądu Najwyższego, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na potrzebę wykładni przepisów prawa wymaga od skarżącego nie tylko określenia, które przepisy wymagają wykładni Sądu Najwyższego, ale także wskazania, na czym

polegają poważne wątpliwości związane ze stosowaniem tych przepisów, lub przedstawienia rozbieżności w orzecznictwie sądów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, Biuletyn SN, 2002, nr 7, s. 10). Ponadto konieczne jest opisanie tych wątpliwości lub rozbieżności, wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, a także przedstawienie własnej propozycji interpretacyjnej (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2003 r., II UK 184/03, z dnia 22 czerwca 2004 r., III UK 103/04, czy też z dnia 17 grudnia 2007 r., I PK 233/07). W przypadku powoływania się na rozbieżności w orzecznictwie konieczne jest także, choćby przykładowe, wskazanie orzeczeń, w których ten sam przepis prawa byłby odmiennie wykładany. Podkreślenia wymaga również to, że nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), analogicznie jak nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNAPiUS – wkładka z 2003 r., nr 13, poz. 5).

Zdaniem Sądu Najwyższego sformułowany przez ubezpieczoną wniosek o przyjęcie jej skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia wyżej wskazanych kryteriów przede wszystkim dlatego, iż wykładnia wskazanych we wniosku ubezpieczonej przepisów prawa materialnego była wielokrotnie przedmiotem orzecznictwa Sądu Najwyższego i obecnie ma ugruntowany charakter. Należy również dodać, iż wykładnia wskazanego we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS nie może być dokonywana w oderwaniu od całego przepisu art. 32, a zwłaszcza jego ust. 4, zgodnie z którym wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. Szczegółowej wykładni użytego w art. 32 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS pojęcia „przepisy dotychczasowe” dokonał Sąd Najwyższy w uchwale z 13 lutego 2002 r., III ZP

30/01 (OSNP 2002, nr 10, poz. 243), wskazując tam na niektóre tylko przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, z wyłączeniem tych, które zobowiązywały ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralne związki spółdzielcze do ustalania wykazów stanowisk pracy w podległych im zakładach pracy. Sąd Najwyższy stwierdził przy tym, że odesłanie do „przepisów dotychczasowych” w kwestii wykazów obejmujących świadczenie pracy w warunkach szczególnych, zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, nie obejmuje przepisów kompetencyjnych, tj. § 1 ust. 2 – 3 rozporządzenia. Odesłanie odnosi się więc tylko do „wieku emerytalnego, rodzajów prac, stanowisk, warunków” uprawniających do wcześniejszej emerytury. To zaś z kolei pozwala na wniosek, iż „przepisy dotychczasowe”, o których mowa w odesłaniu, to § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, § 4 – 8a wymienionego rozporządzenia określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia oraz § 9 – 15 tego rozporządzenia dotyczące wieku emerytalnego i warunków przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze. Zaprezentowany przez Sąd Najwyższy w powołanej uchwale pogląd prawny zyskał następnie poparcie w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/03 (OSNP 2004, nr 22, poz. 392), w uzasadnieniu którego została sformułowana ogólna teza, iż skutki prawne wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze określone są w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS i utrzymanym jej przepisami w mocy rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych

warunkach lub w szczególnym charakterze. Z kolei w wyroku z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05 (OSNP 2006, nr 19-20, poz. 306) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że wykonywanie pracy na stanowisku określonym w zarządzeniu resortowym, której nie wymieniono w wykazach A i B, stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, nie uprawnia do uzyskania emerytury na podstawie art. 32 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. Wypada także dodać, iż w wyroku z dnia 22 lutego 2007 r., I UK 258/06 (M.P.Pr. 2007, nr 6, poz. 316) podkreślił, że wcześniejsza emerytura jest dla powszechnego systemu świadczeń emerytalnych „instytucją” wyjątkową, określającą szczególne uprawnienia. Zawarcie przez ustawodawcę w zamkniętym katalogu wykazu pracowników zatrudnionych w szczególnym charakterze wyłącza możliwość jego rozszerzania w procesie stosowania prawa. Możliwość odstępstwa od zasady powszechnej - zwłaszcza ze względu na przesłankę szczególnego charakteru zatrudnienia - pozostaje atrybutem władzy ustawodawczej, a nie sądowniczej. Podsumowując należy zatem stwierdzić, że „przepisy dotychczasowe” w rozumieniu art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach, to wyłącznie przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698). Jeżeli natomiast chodzi o pracę wymienioną w pkt 24, działu XIV, wykazu A do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43), do której odnoszona była praca wykonywana przez ubezpieczoną, to w jej przypadku podstawowe znaczenie ma ustalenie, jakie prace wykonywali pracownicy podwładni (ewentualnie podlegający kontroli). Warunkiem jest tu pozytywne stwierdzenie, że jako podstawowe wykonywali oni prace wymienione w wykazie. Dopiero wówczas można oceniać czy określona kontrola bądź dozór stanowiły pracę w szczególnych warunkach, przy czym łącznikiem jest narażenie ubezpieczonego na czynniki istniejące na stanowiskach pracy podwładnych zatrudnianych w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 2008 r., I UK 111/08, LEX nr 741095).

Podkreślenia wymaga i to, że przepis § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) także był wielokrotnie przedmiotem wykładni sądowej i jest jednolicie interpretowany. W wyroku z dnia 15 grudnia 1997 r., II UKN 417/97 (OSNP 1998 nr 21, poz. 638) Sąd Najwyższy wyjaśnił bowiem, że nie korzysta z uprawnienia do emerytury przy niższym wieku emerytalnym pracownik, który nie udowodnił, że wykonywał pracę w szczególnych warunkach i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku. Podobnej wykładni wymienionego przepisu dokonał Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 5 czerwca 2007 r., I UK 376/06 (OSNP 2008 nr 13-14, poz. 203) oraz z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07 (OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329). Analogicznie wypowiedział się na ten temat także Naczelny Sąd Administracyjny, stwierdzając w wyrokach z dnia 25 czerwca 1998 r., II SA 660/98 (LEX nr 41951) oraz z dnia 25 lipca 2001 r., II SA 429/01 (LEX nr 121886), że zgodnie z przepisami § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, tylko praca wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy może zostać uznana za pracę wykonywaną w warunkach szczególnych.

Nawet bardzo pobieżna lektura pisemnych motywów zaskarżonego wyroku musiała zdaniem Sądu Najwyższego prowadzić do wniosku, że ocena prawna ustalonego w rozpoznawanej sprawie stanu faktycznego dokonana przez sąd drugiej instancji uwzględniała przedstawioną wyżej wykładnię art. 32 ustawy o emeryturach i rentach oraz rozumianych jako „przepisy dotychczasowe” przepisów rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, pozostając z nią w pełnej zgodności. Skarżąca w uzasadnieniu swojego wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w żaden sposób nie podała natomiast w wątpliwość słuszności przedstawionych wyżej poglądów. W szczególności nie mogła bowiem podważać słuszności dotychczasowej wykładni omawianych przepisów prawa sugestią, jakoby wątpliwe było, aby „ustawodawca bądź Rada Ministrów była w stanie ustalić absolutnie zamknięty katalog stanowisk pracy,

podczas wykonywania których pracownicy narażeni są na czynniki szkodliwe dla zdrowia”, czy też że „nie można wykluczyć zwykłego przeoczenia ze strony autorów rozporządzenia”. Wskazana sugestia oparta została bowiem na niedopuszczalnym założeniu, że prawodawca mógł działać nieracjonalnie. Takie założenie nie może zaś w żadnym razie stanowić punktu wyjścia do interpretacji przepisów prawa. Przeciwnie, podstawę wykładni musi stanowić założenie racjonalnego działania prawodawcy.

Pisząc z kolei o rozbieżności w orzecznictwie sądów, skarżąca jako przykład wskazała jedynie orzeczenie Sądu Okręgowego i chociaż podała przy tym, że zapadło ono w sprawie „pracownic wykonujących niemal dokładnie te same prace u tego samego pracodawcy”, to jednak przyznała równocześnie, iż dotyczyło ono innej ubezpieczonej. Wypadało więc jeszcze raz podkreślić, że w przypadku powoływania się na rozbieżności w orzecznictwie konieczne jest wskazanie orzeczeń, w których ten sam przepis prawa byłby odmiennie wykładany, a nie tych, w których doszło do różnej oceny stanu faktycznego. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych różnice w orzekaniu o prawie do określonego świadczenia, wynikające z ocen różnych stanów faktycznych w stosunku do różnych osób, ubiegających się o takie same świadczenia, nie są bowiem „rozbieżnościami w orzecznictwie”, o których stanowi art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., a okoliczność, że nie wszyscy wnioskodawcy uzyskują świadczenia, o które się ubiegali, nie jest okolicznością uzasadniającą rozpoznanie skargi kasacyjnej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2002 r., II UKN 144/01, OSNP-wkł. 2002 nr 13, poz. 11).

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy uznał, iż ubezpieczona nie wykazała potrzeby rozpoznania jej skargi kasacyjnej. Dlatego, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzekł, jak w sentencji.